

זמן ברכת הדלקת נרות שבת לנשים בנות ספרד

הרב שלמה אישון

א. כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן

כלל נקוט בידינו 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן' (פסחים ז ע"א; רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ג), דהיינו שיש לברך קודם עשיית המצוה. בגמרא הובא חריג אחד לכלל הזה - ברכת הטבילה.¹ נחלקים הראשונים בשאלה האם, בדיעבד, כשלא בירך קודם עשיית המצוה יכול לברך גם אחריה. הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ה-ה"ו) מבחין בעניין זה בין מצווה מתמשכת לבין מצווה שלאחר עשיית המעשה כבר אינה קיימת, וזו לשונו: העושה מצוה ולא בירך, אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה חוזר ומברך אחר שנתעטף אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, וכן מברך אחר שלבש להניח תפילין, ואחר שישב לישיב בסוכה וכן כל כיוצא באלו. אבל אם שחט בלא ברכה אינו חוזר אחר שחיטה ומברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה, וכן אם כסה הדם בלא ברכה או הפריש תרומה ומעשרות או שטבל ולא בירך אינו חוזר ומברך אחר עשייה וכן כל כיוצא בזה. לדעת הרמב"ם רק בטבילת גר מברכים אחר הטבילה, וזו לשונו (שם ה"ז):

אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה אלא טבילת הגר בלבד שאינו יכול לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שעדיין לא נתקדש ולא נצטוה עד שיטבול, לפיכך אחר שיטבול מברך על הטבילה מפני שהיה דחוי מעיקרו ולא היה ראוי לברך. ואילו ב'הגהות אשרי' (חולין פ"א ס' ב) הביא מה'אור זרוע', שבכל המצוות אם לא בירך קודם עשייתן יכול לברך גם אח"כ, וזו לשונו:

והשוחט צריך לברך קודם השחיטה כרבי יוחנן ולא חיישינן שמא תתנבל השחיטה מיהו אם לא בירך קודם השחיטה יכול לברך אחר השחיטה ויוצא ידי חובתה שכל מצות שלא בירך עובר לעשייתן מברך אחר עשייתן כדפירש בברכות. והביאו ה'דרכי משה'² וכן נקט להלכה בשו"ת 'שאגת אריה'³ שאם לא בירך קודם המצווה יברך אחריה, אך הש"ך נקט להלכה כרמב"ם שאין לברך לאחר עשיית המצווה, פרט

1. פסחים ז ע"א. נחלקים הראשונים באיזו טבילה מדובר. רש"י שם מבאר שמדובר בטבילת בעלי קריין שאסור לברך קודם הטבילה, ותוס' שם כתבו בשם הגאון שמדובר בטבילת הגר שאינו יכול לומר וציונו לפני הטבילה משום שהוא עדיין נכרי. עוד כתבו תוס' שם שאין לגעור בנשים המברכות לאחר הטבילה שהיות שבטבילת גר לא יכול לברך לפנייה - לא חילקו חכמים בין הטבילות.

2. דרכי משה, יו"ד ס' יט אות א.

למצוות המתמשכות.⁴ בטעם המחלוקת נלע"ד לבאר, שלדעת הרמב"ם עיקרה של ברכת המצוות היא לתת משמעות של מצווה למעשה אותו עושה האדם: כאשר, למשל, אדם שוחט ומברך לפני השחיטה, הרי בכך מכריז כלפי עצמו וכלפי אחרים שהמעשה אותו הוא עומד לעשות אינו מעשה הריגה גרידא אלא קיום מצוות ה'. אם זו תכלית הברכה, הרי ברור הדבר שהיא חייבת להיאמר רק לפני מעשה המצווה ואין כל תועלת באמירתה לאחר מכן. אולם, לדעת 'הגהות אשרי', יש בברכת המצוות גם שבח לקב"ה שקדשנו במצוותיו וציוונו על אותה מצווה, ואם כן גם לאחר מעשה המצווה, עדיין יש מקום לשבח את הקב"ה, כפי שכל ברכות השבח נאמרות לאחר האירוע עליו משבחים ולא לפניו.

ב. מהי מהות המצווה בנרות שבת?

כאמור לעיל, רק טבילה הוחרגה בגמרא מהכלל 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן', ואם כן בפשטות יש לנהוג בהדלקת נרות שבת בהתאם לכלל ולברך קודם הדלקת הנר, וכן פסק להדיא הרמב"ם (הל' שבת פ"א ה"א):

וחייב לברך קודם הדלקה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של שבת, כדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים.

אולם, בראשונים אחרים הובא המנהג לברך לאחר ההדלקה, דלא כרמב"ם. יסודו של מנהג זה תלוי במחלוקת הראשונים בשאלה האם מותר לעשות מלאכה לאחר הדלקת נרות שבת, או שההדלקה נחשבת קבלת שבת ואוסרת בעשיית מלאכה. הרמב"ן סובר שמותר לעשות מלאכה גם לאחר הדלקת הנרות, ואילו הבה"ג סובר שהדלקת הנרות כמוה כקבלת שבת ואין לעשות מלאכה אחריה.⁵ ה'שלחן ערוך' (או"ח סי' רסג סעי' י) הביא את הדעות השונות, וזו לשונו:

לבה"ג, כיון שהדליק נר של שבת חל עליו שבת ונאסר במלאכה. ועל פי זה נוהגות קצת נשים שאחר שברכו והדליקו הנרות משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה, ואין מכבות אותה. וי"א שאם מתנה קודם שהדליקה שאינה מקבלת שבת עד שיאמר החזן ברכו, מועיל. וי"א שאינו מועיל לה. ויש חולקים על בעל ה"ג ואומרים שאין קבלת שבת תלוי בהדלקת הנר אלא בתפלת ערבית, שכיון שאמר החזן: ברכו, הכל פורשין ממלאכתם. ולדין, כיון שהתחילו מזמור שיר ליום השבת הוי כברכו לדידהו.

בדברי בה"ג כפי שהביאום הראשונים לא הוזכר במפורש שקבלת השבת היא בברכה, וייתכן שהיא בהדלקה שלאחר הברכה, אך כן כתב בספר 'שבולי הלקט' (סי' נט) בשם בה"ג, וזו לשונו: 'שכיון שבירך על נר של שבת כבר קיבל עליו את השבת ואסור להדליק נר חנוכה אחרי כן', ומכאן ייתכן להוכיח שלדעת הבה"ג קבלת השבת היא בברכה בלבד, אם כי אין זה מוכרח וייתכן שכוונתו לברכה בצירוף ההדלקה שאחריה. אכן בתשובות

3. שו"ת שאגת אריה, סי' כו.

4. ש"ך, יו"ד סי' יט ס"ק ג.

5. ר' פירוט השיטות וטעמיהן בהגהות מיימוניות, הל' שבת פ"ה אות ר; ר"ן על הרי"ף, שבת י ע"א.

הגאונים ('שערי תשובה', סי' צא) הביא את המנהג לברך לאחר ההדלקה משום שלאחר שבירך קיבל שבת ולא יוכל להדליק: 'ולא דייקא בהאי דוקא דעובר לעשייתן', וכן הובא המנהג ע"י המהר"י וייל ('חדושי דינין והלכות למהר"י וייל', סי' כט), וזו לשונו: מקצת נשים נוהגים שמדליקים הנרות ואח"כ משימים ידיהם פרושות נגד הנרות ואז מברכין ואח"כ מסלקים ידיהם הא דפורשי' ידיהם כי היכי דליהוי עובר לעשייתם ולא רצו לברך קודם הדלקה דא"כ קבלו השבת ולא מצו תו לאדלוקי. והביא זאת הרמ"א (או"ח סי' רסג סעי' י), וזו לשונו:

יש מי שאומר שמברכין קודם ההדלקה, ויש מי שאומר שמברך אחר ההדלקה (מרדכי סוף ב"מ), וכדי שיהא עובר לעשייתו לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה, ומשימין היד לפני הנר אחר הדלקה ומברכין, ואח"כ מסלקין היד וזה מקרי עובר לעשייה, וכן המנהג (מהרי"ל).

וכ"כ ב'בן איש חי' (שנה שנייה פרשת נח סעי' ח) שמברכות לאחר ההדלקה, וזו לשונו: האשה חל עליה קבלת שבת בהדל' נרות שבת, מיהו לא חל אלא עד שתסיים כל הנרות אשר מדלקת במקום השלחן, ששם תהיה הברכה שלה, ואחר שתסיים כל הנרות תיכף ומיד תזרוק מיזה הפתילה שמדלקת בה את הנרות, ותניח ידה על עיניה ותעצום עיניה ותברך תיכף, ויש טעם על פי הסוד בעצימת עיניה אותה שעה. ואחר סיום הברכה תפתח עיניה ותראה זריחת אור הנרות והתפשטות אורן במקום ההוא.

בדברי הרמ"א מבואר שלדעת הנוהגים לברך לאחר ההדלקה אין בכך חריגה מן הכלל 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן', משום שההנאה מאור נרות השבת היא המצווה, והיא נעשית לאחר הברכה. עפ"י יסוד זה שבהדלקת נרות שבת המצווה אינה במעשה ההדלקה אלא בהנאה מהנרות יתבאר מה שהביא המגן אברהם⁶ בשם המהר"ש שכתב בשם מהר"ם שכשיש חופה בערב שבת ומאחרים בה עד אחר השקיעה, והאישה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה, אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה, ואחר כך בחשכה תפרוש ידיה על הנרות ותברך, או תאמר לגוי להדליק אחר החופה והיא תברך.

ותמה על כך המגן אברהם' הלא לא שייך ברכה בדלוקה ועומדת, וב'שלחן ערוך הרב'⁷ הוסיף שלכאורה קשה גם על הפתרון של הדלקה ע"י גוי שהלא אין לישראל לברך על מצווה שהנכרי עושה. וביאר ב'שלחן ערוך הרב' שם, שמה שאין מברכים על מצווה שהנכרי עושה זהו כאשר עשיית הנכרי היא גמר המצווה, כגון מילה וטבילת כלים, אבל כאן אין ההדלקה גמר המצווה אלא ההנאה לאורה, וההנאה הזו היא לישראל ומשום כך יכול לברך, והרי זה דומה לעשיית סוכה אפילו על ידי נכרי שמברך על ישיבתה. הרי לנו שיש מקום לומר שאף כאשר מברכים לאחר ההדלקה, אין זה סותר בהכרח את הכלל 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן', משום שהמצווה היא בהנאה מהנרות הנעשית לאחר הברכה. ואף אם נאמר שהמצווה מתחילה בהדלקה ועל כן יש לברך לכתחילה לפני ההדלקה, בכל אופן אם בירך לאחר ההדלקה אין בזה חשש ברכה לבטלה עפ"י מה שהובא לעיל מדברי הרמב"ם שבמצווה מתמשכת, אם לא בירך מתחילה יכול לברך גם

6. מגן אברהם, סי' רסג ס"ק יא.

7. שו"ע הרב, או"ח קונטרס אחרון סי' רסג.

אח"כ. אמנם הרמב"ם עצמו סובר שאין זו מצווה מתמשכת ועל כן אינה רשאית לברך לאחר הדלקת הנרות. וייתכן שהדבר תלוי בשאלה מהי מהותה של מצוות הדלקת נרות שבת האם כבוד שבת או עונג שבת. אם מהותה עונג שבת הרי שעיקר המצווה הוא להתענג מאור הנרות ואם כן ניתן לראות זאת כמצווה מתמשכת הנמשכת כל זמן שהנרות דולקים. אולם אם מהותה כבוד שבת הרי עיקרה של המצווה הוא מעשה הדלקת הנר לכבוד שבת. והנה ברמב"ם מצאנו את שתי ההגדרות: בפרק ה' מהלכות שבת (ה"א) כותב הרמב"ם:

הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק, ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריה עד שיעשנה כגון עירובי חצרות או נטילת ידים לאכילה אלא חובה, ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת, אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת.

הרי שצ"ח שהדלקת הנר היא בכלל עונג שבת. אולם בפרק ל מהלכות שבת (ה"ה) כתב הרמב"ם שהדלקת הנר היא משום כבוד שבת:

מסדר אדם שולחנו בערב שבת ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית, וכן מסדר שולחנו במוצאי שבת ואף על פי שאינו צריך אלא לכזית, כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו, וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן.

וכן כתב ב'ערוך השלחן'⁸ שהרמב"ם סובר שבהדלקת הנר יש את שני הדברים, ומשום כך תיקנו ברכה על ההדלקה אף שלא תיקנו ברכה על עניינים אחרים של עונג שבת. וכפי שכתב הרמב"ם, כבוד השבת אינו בהנאה מן הנר אלא בכך שבכניסת השבת אדם מדליק את הנר, שע"כ מכבד את השבת בכניסתה. על פי זה יש לומר שמשום כך סובר הרמב"ם שאין לברך לאחר ההדלקה על ההנאה מן הנר, משום שאף שיש בזה משום עונג שבת, לא תיקנו על כך ברכה, ורק כאשר עושה את מעשה ההדלקה לכבוד שבת חייב לברך משום שבכך מקיים גם כבוד שבת.

ג. בירור דעת ה'שלחן ערוך'

המנהג לברך לאחר ההדלקה לא הובא ע"י המחבר ב'שלחן ערוך'. אך הוא גם לא העתיק את לשון הרמב"ם שכתב להדיא שיש לברך קודם ההדלקה, אלא העתיק את לשון ה'טור', וזו לשונו: 'כשידליק, יברך: בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת, אחד האיש ואחד האשה'.⁹

אכן הרב עובדיה יוסף¹⁰ נקט כדבר פשוט שדעת מרן כרמב"ם שיש לברך קודם ההדלקה, וזאת משתי סיבות עיקריות:

8. ערוך השלחן, או"ח סי' רסג סעי' א-ב.

9. שו"ע, או"ח סי' רסג סעי' ה.

10. שו"ת יביע אומר, ח"ב או"ח סי' טז.

א) המנהג לברך לאחר ההדלקה נובע משיטת הבה"ג שהאישה המדליקה נרות מקבלת שבת בהדלקתה, אך מרן אינו פוסק כבה"ג אלא כיש חולקים שהביא שאין קבלת שבת תלויה בהדלקת הנר, וזאת בהתאם לכלל שכאשר מביא כמה דעות - הלכה כ"א בתרא.
 ב) מלשונו של ה'בית יוסף' בהסבר דברי ה'טור', שכתב: 'כשידליק יברך. כלומר כדרך שמברכין על כל הדברים שחייב בהם מד"ס', משמע שמברך גם כן באופן של 'עובר לעשייתן' כמו בשאר מצוות. ועל כן מסיק הרב עובדיה יוסף (שו"ת 'ביע אומר', ח"ב או"ח סי' טז) להלכה:

שאין לנו לזוז מדברי רבותינו הראשונים ומרן ז"ל שקבלנו הוראותיו. ומי הוא זה אשר ירהיב עוז בנפשו וימלאנו לבו לדחותם בגילא דחיטתא. וע"כ כי הנוהגים להיפך, (אשר הם מבני הספרדים ועדות המזרח). לא שתו לבם לראות ד' מרן הב"י. ואנו על משמרתנו נעמודה, שיש לברך ואח"כ להדליק בין בשבת בין ביום טוב.
 וב'ילקוט יוסף'¹¹ הוסיף שאפשר שהרמ"א לשיטתו, שכמובא לעיל, סובר כ'הגהות אשרי' שאם לא בירך קודם עשיית המצווה יכול לברך גם לאחריה - כתב לברך לאחר הדלקת הנרות, אך לדעת מרן שנקט כרמב"ם שהכלל ש'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן' הוא לעיכובא, ואין יכול לברך לאחר עשיית המצווה - גם כאן אין לברך אלא קודם ההדלקה. על דברים אלו חלק בשו"ת 'חמדה גנוזה'¹² ודייק מכך שהמחבר ב'שלחן ערוך' נטה כאן ממנהגו להעתיק את לשון הרמב"ם שכתב להדיא שמברך קודם ההדלקה, והעתיק את לשון ה'טור', שלא היה פשוט לו שיש להקדים את הברכה, ועל כן סתם את הדבר כדי שכל אחד ינהג כפי הנהגות אבותיו ואמותיו הקדושים. וכן כתב בשו"ת 'אור לציון'¹³ שאישה שנהגה לברך אחר ההדלקה - תמשיך במנהגה, וביאר שאף שלכתחילה פסק מרן כדעת הרמב"ם שכתב שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, ואם עברה המצווה אינו מברך, מכל מקום לא פסק לגמרי כשיטתו, שהרי ביחס לנטילת ידיים כתב שנהגו לברך לאחר הנטילה, דלא כרמב"ם שפסק שיש לברך קודם הנטילה.¹⁴ וכן כתב הרב חיים דוד הלוי שנשים ספרדיות שנהגו לברך לאחר ההדלקה אין להורות להן לשנות מנהגן.¹⁵ ומה שכתב ה'בית יוסף' 'כדרך שמברכין על כל הדברים שחייב בהם מד"ס' יש לומר שלא אמר זאת כדי להשמיענו שתהיה הברכה עובר לעשיית המצווה, אלא רק להשמיענו את עצם חיוב הברכה אף שמדובר במצווה מדברי סופרים, שהרי אילו היה מתכוון בדבריו להשמיענו שצריך לברך קודם עשיית המצווה לא היה צריך להזכיר בדבריו מצוות מדברי סופרים. הרב ראובן אוחנה,¹⁶ בדק כמה מקומות בהם כותב המחבר ב'שלחן ערוך' לשון 'כש...' והראה שמשמעות הדבר לאחר המעשה ולא לפניו. בהלכות ברכות השחר (או"ח סי' מו סעי' א) פוסק ה'שלחן ערוך':

כשיעור משנתו, יאמר: אלהי נשמה; כשישמע קול התרנגול, יברך: הנותן לשכוי

11. ילקוט יוסף, דינים לאשה ולבת הערות פט"ז - הלכות הדלקת נרות שבת אות נ.

12. שו"ת חמדה גנוזה לרבי דוד שלוש זצ"ל, ח"א שאלה יג.

13. שו"ת אור לציון, פי"ח סי' ג.

14. שו"ע, או"ח סי' קנח סעי' יא. ועיי"ש בשו"ת אור לציון, שמביא דוגמה נוספת לכך שהשו"ע לא פסק לגמרי כרמב"ם בעניין זה.

15. מקור חיים, ח"ג פרק קי הערה 42.

16. הרב ראובן אוחנה, 'לשון כש...' שכותב מרן בשו"ע מה משמעותו, אור תורה, טבת תשס"ב סי' מג.

בינה; כשלוש, יברך: מלביש ערומים; כשיניח ידיו על עיניו, יברך: פוקח עורים; כשישב, יברך: מתיר אסורים; כשזוקף, יברך: זוקף כפופים...
וברור שבכל המקומות הללו הברכה לאחר מעשה, לאחר שיעור משנתו, לאחר שישמע קול תרנגול וכן הלאה. ובעניין אמירת 'יהי רצון' על קריאת פרשת העולה פוסק ה'שלחן ערוך' (או"ח סי' א סעי' ז): 'כשיסיים פרשת העולה יאמר: יר"מ שיהיה זה חשוב ומקובל כאילו הקרבתי עולה'. וברור שהכוונה שם שאומר זאת לאחר קריאת פרשת העולה. ובעניין ברכת 'אשר יצר' פוסק ה'שלחן ערוך' (או"ח סי' ו סעיף א): 'כשיצא מבית הכסא יברך: אשר יצר את האדם בחכמה'. וברור שאינו מברך בבית הכיסא אלא לאחר שיוצא. ובעניין ברכת כהנים פוסק ה'שלחן ערוך' (או"ח סי' קכח סעי' ח): 'כשמתחיל ש"צ: רצה, כל כהן שבבהכ"נ נעקר ממקומו לעלות לדוכן, וביאר שם ה'משנה ברורה' דהיינו כאשר הש"ץ מתחיל 'רצה', כלומר שהעקירה היא לאחר שהתחיל ולא קודם שהתחיל. וכן שם בהמשך (סעי' ט):

כשעוקרים כהנים רגליהם לעלות לדוכן, אומרים: ירמי"א שתהא ברכה זו שצויתנו לברך את עמך ישראל ברכה שלמה.

אך יש להעיר על לשון ה'שלחן ערוך' (או"ח סי' ג סעיף א) בעניין אמירת 'התכבדו מכובדים': 'כשיכנס לבית הכסא יאמר: התכבדו מכובדים וכו', ועכשיו לא נהגו לאומרו'. שם אמירת 'התכבדו מכובדים' היא לפני הכניסה, ושמה היות שממילא כתב ה'שלחן ערוך' שלא נהגו לאומרו לא דקדק בלשונו לגבי זמן האמירה המדויק. מכל מקום יש לציין שכל הדוגמאות הללו אינן עוסקות בברכת המצוות ועל כן ייתכן שאינן ראייה לנידון דידן. וראיתי עוד שהביאו ראייה מברכת המצוות, בעניין ברכת הטבילה, שם כותב ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' ר סעי' א): 'כשפושט מלבושיה, כשעומדת בחלוקה, תברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה'. ובוודאי הכוונה שם שמברכת לאחר שפושט מלבושיה ולא קודם לכן, אך גם מכאן אין ראייה לנידון דידן משום שבכל אופן, גם כאשר הברכה נעשית לאחר שפושט מלבושיה עדיין אין זה נוגד את הכלל 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן' משום שמברכת קודם הטבילה. ובאמת דעת הרמ"א שם שמברכת לאחר הטבילה, בעודה עומדת בתוך המים, כשיטתו בעניין הדלקת הנר שמברכת לאחר ההדלקה.

ד. השוואה לפסיקות הרמב"ם

נלע"ד שאכן יש מקום לדייק מכך ש ה'שלחן ערוך' שינה מלשון הרמב"ם ולא כתב במפורש שיש לברך קודם ההדלקה - שסובר שניתן לברך גם אח"כ. שכן נוסף על ההלכה הכללית שהביא הרמב"ם בהלכות ברכות, שיש לברך לפני עשיית המצוות, בכמה מצוות ציין הרמב"ם במפורש שיש לברך קודם עשייתן: בברכת הדלקת נרות שבת, כפי שהבאנו לעיל, בברכה על נטילת ידיים,¹⁷ בברכת המילה,¹⁸ בברכת לישוב בסוכה,¹⁹ בברכת

17. רמב"ם, הל' ברכות פ"ו ה"ב: 'כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לקריאת שמע בין לתפלה מברך תחלה אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידיים'.

18. רמב"ם, הל' מילה פ"ג ה"א: 'המל מברך קודם שימול אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה'.

19. רמב"ם, הל' שופר וסוכה ולולב פ"ו ה"ב: 'כל זמן שיכנס לישוב בסוכה כל שבעה מברך קודם שישוב אשר קדשנו במצותיו וצונו לישוב בסוכה'.

המגילה,²⁰ בברכת הקידושין,²¹ בברכת השחיטה,²² בברכת כיסוי הדם,²³ בברכה על הפרשת תרו"מ,²⁴ בברכה על הפרשת חלה,²⁵ ובברכה על קביעת מזוזה.²⁶ ובדרך כלל, מצוות בהן ציין הרמב"ם במפורש שיש לברך קודם עשייתן, ציין זאת גם ה'שלחן ערוך': בברית מילה,²⁷ קריאת המגילה,²⁸ קידושי אישה,²⁹ שחיטה,³⁰ כיסוי הדם,³¹ הפרשת תרומות ומעשרות.³² גם בנטילת ידיים ציין ה'שלחן ערוך' שיש לברך לפני הנטילה, כפי שכתב הרמב"ם, אך הביא בהמשך את המנהג לברך לאחריה.³³

אולם, בשלוש מצוות מצאנו שה'שלחן ערוך' שינה מלשון הרמב"ם והעתיק את לשון ה'טור' שלא ציין שהברכה צריכה להיות קודם עשיית המצווה: המצווה האחת היא הדלקת נרות שבת - כפי שהבאנו לעיל.

המצווה השנייה היא קביעת מזוזה, שם הרמב"ם (הל' תפילין פ"ה ה"ז) כתב: 'וקודם שיקבענה במזוזת הפתח מברך תחלה...' ואילו ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' רפט סעי' א) כתב: 'ויקבענה במקומה ויברך: אקב"ו לקבוע מזוזה'. וכתב על כך בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ב סי' קנח):

הנה לשון הרמב"ם פ"ה ה"ז וקודם שיקבענו במזוזת הפתח מברך תחילה משמע דאינו קובע כלל לפני הברכה מטעם עובר לעשייתן, ולשון הטור ושו"ע משמע דקובע קודם הברכה וכנראה דר"ל דרך ארעי כדי לצמצם המזוזה במקומה הראוי לה ואח"כ יקבענה בקביעות.

20. רמב"ם, הל' מגילה וחנוכה פ"א ה"ג: 'ומברך קודם קריאתה בלילה שלש ברכות'.
21. רמב"ם, הל' אישות פ"ג הכ"ג: 'כל המקדש אשה בין על ידי עצמו בין על ידי שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך מקדש כדרך שמברכין קודם כל המצות'.
22. רמב"ם, הל' שחיטה פ"א ה"ב: 'השוחט בהמה או חיה או עוף מברך תחלה אקב"ו על השחיטה'.
23. רמב"ם, הל' שחיטה פ"ד ה"א: 'מצות עשה לכסות דם שחיטת חיה טהורה או עוף טהור... לפיכך חייב לברך קודם שיכסה בא"י אמ"ה אקב"ו על כיסוי הדם'.
24. רמב"ם, הל' תרומות פ"ב ה"ט: 'כל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר מברך קודם שיפריש כדרך שמברכין על כל המצות'.
25. רמב"ם, הל' ביכורים פ"ה ה"א: 'כל המפריש חלה מברך תחלה אקב"ו להפריש חלה'.
26. רמב"ם, הל' תפילין פ"ה ה"ז: 'וקודם שיקבענה במזוזת הפתח מברך תחלה, ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקבוע מזוזה'.
27. ראה שו"ע, יו"ד סי' רסה סעי' א: 'המל, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה; ואבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה: אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'. ואמנם השו"ע לא כתב כאן במפורש שמברך קודם המילה אך מתוך ההקשר הדבר ברור שהרי כתב לאחר מכן שברכת 'להכניסו' מברכים בין חתיכת הערלה לפריעה, ומשמע שברכת על המילה היא קודם חיתוך הערלה.
28. שו"ע, או"ח סי' תרצב סעי' א: 'הקורא את המגילה מברך לפניו ג' ברכות'.
29. שו"ע, אה"ע סי' לד סעי' א: 'כל המקדש אשה, בין ע"י עצמו בין ע"י שליח, מברך... ואחר שיגמור הברכה, יקדש'.
30. שו"ע, יו"ד סי' יט סעי' א: 'השוחט צריך שיברך קודם: אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה'.
31. שו"ע, יו"ד סי' כח סעי' ב: 'חייב לברך קודם שיכסה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על כיסוי דם בעפר'.
32. שו"ע, יו"ד סי' שלא סעי' עח: 'המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר, מברך קודם שיפריש: אקב"ו להפריש תרומה'.
33. שו"ע, או"ח סי' קנח סעי' יא: 'מברך קודם נטילה, שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן; ונהגו שלא לברך עד אחר נטילה, משום דפעמים שאין ידיו נקיות'.

הרי שלמד משינוי הלשון שה'שלחן ערוך' חולק על הרמב"ם בעניין זמן הברכה המדויק. ואמנם, ב"לקוט יוסף' (שובע שמחות א הערות מקום וסדר קביעת המזוזה וברכתה אות פ) לשיטתו, כתב שאין לדייק מלשון ה'שלחן ערוך' כאן שחולק על הרמב"ם: ואמנם לשון מרן בשלחן ערוך (סימן רפט סעיף א') "ויקבענה במקומה ויברך", ולכאורה היה אפשר להבין מדבריו שקודם יקבענה ואחר כך יברך, אבל הא קיימא לן בכל המצוות כולן שמברך עליהם עובר לעשייתן (פסחים ז ב), ולכן צריך לומר שכוונת מרן לברך קודם הקביעה.

אך כאמור, משינוי הלשון נראה יותר שה'שלחן ערוך' נטה כאן מדעת הרמב"ם. המצווה השלישית היא הפרשת חלה, שם הרמב"ם (הל' ביכורים פ"ה הי"א) כתב: 'כל המפריש חלה מברך תחלה', ואילו ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שכח סעי' א) כתב: 'בשעה שיפריש חלה יברך', וגם כאן יש שדייקו מלשון ה'שלחן ערוך' שסובר כשיטת הרמב"ן שכאשר קורא שם לחלה הרי סדר ההפרשה צריך להיות באופן שמפריש תחילה, אח"כ מברך ואח"כ קורא שם - כדי להסמיך את הברכה לקריאת השם.³⁴ וכן כתב להלכה ב'דרך אמונה' (הל' ביכורים פ"ה הי"א ס"ק צח), וזו לשונו:

אם אין רוצה לקרות שם רק ע"י ההפרשה נקבע לשם חלה במחשבה יברך לפני ההפרשה אבל אם רוצה לקרות לה שם יברך אחר ההפרשה קודם שיקרא לה שם. וגם כאן חולק ה'לקוט יוסף' (דינים לאשה ולבת הערות סי' שכח - דין ברכת החלה ומי ראוי להפרישה אות ב) וכותב שלדעת ה'שלחן ערוך' יש לברך לפני ההפרשה - אף שמלשונו משמע אחרת, וזו לשונו:

ואף שלשון מרן "בשעה שיפריש חלה יברך" ולכאורה היה מקום לומר שקודם יפריש ואחר כך יברך, הנה לאו דוקא נקט כן, וכוונתו כשבא להפריש צריך לברך, ובודאי שהוא על פי הכלל הידוע שבכל המצוות מברכים עליהן עובר לעשייתן, ואם היה דין זה שונה הוה ליה למרן לפרושי בהדיא, כדפירש גבי טבילת הגר. אך לענ"ד לא קשה מה שלא פירש כאן בהדיא שמברך לאחר ההפרשה, משום שכאמור, אין הדבר מוחלט והוא תלוי בשאלה האם רוצה לקרוא שם או שאינו רוצה לקרוא שם כנ"ל.

34. ראה רמב"ן הלכות חלה, דף לד ע"ב: 'וכד בעי למשקל חלה מאגנא מבעי לאקדומי ואפרושיה והוא מברך אשר קב"ו להפריש חלה, והדר לימא תהוי חלה'. וראה בעניין זה מאמרו של הרב מאיר סרוסי, 'בדין סדר ואופן מצות הפרשת חלה וברכתה', ויען שמואל ח, סי' מה, עמ' תרג - תרטו. יש שרצו לדייק מלשון הבית יוסף שכתב (יו"ד שכח): 'ובשעה שיפריש החלה יברך להפריש חלה. כן כתב הרמב"ם בפרק ה' (הי"א) וכן כתב סמ"ג (סוף עשין קמא) בשם ספר התרומה (ריש סי' פד)', שסובר שלשון הטור 'ובשעה שיפריש החלה יברך' אינה חולקת על הרמב"ם בעניין זמן הברכה. אך אין הדבר כן, שמה שכתב הבית יוסף 'כן כתב הרמב"ם' אינו מתייחס לזמן הברכה אלא לנוסח הברכה 'להפריש חלה' שהוא נוסח הרמב"ם, ודלא כסוברים שהנוסח הוא 'להפריש תרומה'. ומוכח שזו כוונתו של הבית יוסף מכך שציין לסמ"ג והמעייין בסמ"ג שם יראה שכלל אינו עוסק בזמן הברכה אלא בנוסח הברכה - 'להפריש תרומה'.

סיכום

העולה מן הדברים, שאף שהרב עובדיה יוסף ובעקבותיו ב'ילקוט יוסף' התאמצו להשוות לגמרי את דעת ה'שלחן ערוך' עם דעת הרמב"ם בדין 'כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן', דקדוק בלשונו של ה'שלחן ערוך' מלמד ש ה'שלחן ערוך' נוטה בעניין זה משיטת הרמב"ם, וסובר שישנן כמה מצוות נוספות, מעבר לטבילת גר, בהן ניתן לברך לאחר מעשה המצווה - כל מצווה וטעמה הוא. ומכאן גם ביחס להדלקת נרות שבת, יש מקום לומר שנשים הנוהגות לברך לאחר ההדלקה יש להן על מה לסמוך לא רק לשיטת ה'בן איש חי' והרמ"א, אלא אף לשיטת מרן ב'שלחן ערוך', וכפי שכתב בשו"ת 'חמדה גנוזה', בשו"ת 'אור לציון' וב'מקור חיים' שהבאנו לעיל.

